

NIEWSTYDLIWY (158) ai

W pisowni łącznej (134), w rozłącznej (24).

e jasne.

sup nąjniewstydlivszy (1).

sg m N niewstydliv, nąjniewstydlivszy (27). ◇ G niewstydliv(e)go (2). ◇ A niewstydlivy (5), niewstydliv(e)go (3). ◇ I niewstydlivym (2). ◇ V niewstydlivy (4). ◇ f N niewstydlivą (17). ◇ G niewstydliv(e)j (16). ◇ D niewstydliv(e)j (1). ◇ A niewstydlivą (9). ◇ I niewstydlivą (6). ◇ V niewstydlivą (1). ◇ n N niewstydliv(e) (1). ◇ G niewstydliv(e)go (4). ◇ D niewstydliv(e)mu (1). ◇ A niewstydlivé (6); -é (1), -(e) (5). ◇ pl N m pers niewstydlivi (7), subst niewstydlivé (13); -é (4), -(e) (9). ◇ G niewstydlivych (8). ◇ D niewstydlivym (3). ◇ A m pers niewstydlivé (2); -é (1), -(e) (1). subst niewstydlivé (11); -é (1), -(e) (10). ◇ I m niewstydliv(e)mi (2) *RejPos*, *WujNT*, niewstydlivymi (1) *KochMon*. f niewstydliv(e)mi *ModrzBaz* (2), niewstydlivymi (1) *CzechEp*. ◇ V m pers niewstydlivi (3).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVII w.

1. Nie doznający wstydu w postępowaniu sprzecznym z dobrymi obyczajami, przyzwoitością, bezwstydnym w sprawach seksualnych; *petulans Mącz*, *Calep*; *impudicus Modrz*, *Calep*; *procax Calep*, *Cn*; *audax*, *fornicarius*, *invertibilis PolAnt*; *improbis*, *lascivius*, *protervus Calep*; *propudiosus Cn* (43) : V kogo głowa miała z łzyroka twarzą. Taki bywa barzo śmiały, dowcipny [...] niedowierzący, a mając łączne podeyrzenie, acz sam nie wstydlivy. *GlabGad M7*, *N5*, *O2v*, *O7v*; *BibRadz Eccli 22/5*; *BielKron 156v marg*; *Górndworz Xv*, *LI7*; Niech się przeto mąż y żona śtaraią o to/ aby z osobami niewstydlivymi/ albo iakokolwiek iednemu z nich podeyrzanemi/ obcowania żadnego niemiewali *ModrzBaz 32v*; Iakoż ia niewstydliva przed oczy twe naprzod/ Mężu moy miły/ przyjdę [...] a będęsz w twarz ci weyźrzeć śmiała? *KochOdpr Bv*; *SkarŻyw 341*; *Procax*. *Lascivius*, *petulans*, *improbis*, *protervus*. Nie wstydlivi, skłonni do złego, wżeteczni. *Calep 852a*, *514b*; *GosłCast 64*; Bo kiedy się náchyli wżytkie nogi widać/ Czemu tak niewstydliva/ mużę iey wnet śpytać. *ZbylPrzyg A2v*.

niewstydlivy w czym (2): *BielKom E2v*; Niewiasty ich acz są niewstydlive w rzeczach przyrodzonych wżakże nie śzkárade *BielKron 445*.

W połączeniach szeregowych (7): *BielKom E2v*; *KrowObr 227v*; *Mącz 296c*; a k temu/ ile może być/ potwarcom nążym iawnym/ bezbożnym y niewstydlivym/ żeby m gęby zamknął. *CzechRozm Av*, *230*; *GosłCast 45*; *Tátarzyn brzydliwy*/ *Drapieżny krwie prągnący*/ *chytry*/ *niewstydlivy*/ *Leie krew bez przyczyny KlonWor 30*.

W przeciwstawieniach: »niewstydlivy ... cnotliwy (2), wstydlivy (2), uczciwy« [w tym: *uczciwy i cnotliwy (1)*] (5): *Nywstydliva żona pfu rowna yeft/ ale wstydliva [mulier invertibilis ... habens vrecundiam PolAnt Eccli 26/29]* páná *Bogá* śie *boi*. *GliczKsięż P6*; *BibRadz Eccli 26/ 29*; *BudBib 4.Esdr 16/50*; *Wolę że mię człowiek vderzy cnotliwy/ Niż mię ma bálámem nátrżéc niewstydlivy [!] KochPs 205*.

W porównaniu (2): *RejPos 186*; *Iuż tam dłużnik przymawia/ śzczypie/ śzkáluie: przyczynki náyduie: iakoby niewstydliva żona przy rozwodzie. KlonWor ded ++3*.

W charakterystycznych połączeniach: białogłowa niewstydlia(-y), człowiek (5), osoba, potwarca, wszetecznik (2).

Wyrażenie: »niewstydlia niewiasta, żona« [szyk 6:3] (8:1): GliczKsiąż P6; Nie wstydlia niewiastę [mulier invertibilis] mozełz ku pfu przyrownać/ aleć wstydlia boi się Pána. BibRadz Eccli 26/29; BielKron 375; RejAp 143; á wždy się prawie iáko niewstydlie niewiasty nie zá nie wstydamy/ przed oblicznością á przed Máyełthatem Pána łwego. Y owłzem bez wstęgo wstydu ták trwamy w tey łprołności náłzey. RejPos 186, [226], 260; Iáko niewiastá niewstydlia [fornicaria mulier] ma wnienawiści wczciwą y cnotliwą żonę BudBib 4. Esdr 16/50; Skarżyw 509.

Szeregi: »swowolny a niewstydlivy« (2): Iż ony wbiory zbieráiąc z bogow łwoich/ przybyerali tym łwowlne á niestydlie niewiasty łwoie/ s ktoremi bez zakonu mieszkali. RejPos [226], 260. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

»wszeteczny a niewstydlivy« (2): powiadał być mátkę Ludwigowę wsteczną á niewstydlia niewiastę/ łyoftrę krolá Kázimierzá. BielKron 375; RejAp 143.

W przén (5) : BielKom E2v; KrowObr 221v; A iżby się oftrzegáli onego márníego przezwiłká/ gdzie tákie Pan zowie pfy niewstydlivemi/ ktorzy tylko leżą obzárzy się RejPos 84v; O cnotą lekki/ Swiecie/ niewstydlivy/ Iák to rzecz trudna/ by/ ná łonie twoim/ Rodził się częłto/ przyacił prawdziwy. GrabowSet Y2; KlonWor 61.

a. W funkcji rzeczownika (5) : GórnDworz C6v; CO łye chłubifz/ niewstydlivy Z niecnót łwoich? KochPs 77; wstecznicá [...] pocznie nań bez wstydu onym oknem pátrzyć. [...] á pátrząc długo rzeczé niewstydlia ná śmiech: Błogóław mi Oycze święty. Skarżyw 118, 459 marg.

W przeciwstawieniu: »niewstydlivy ... sprawiedliwy« (1): Złóśliwy włada/ rządzi niewstydlivy/ Máło v ludzi waży łprawiedliwy GrabowSet F3v.

2. Będący przejawem braku wstydu, jawnej nieobyczajności; procax Vulg, PolAnt, Cn; parum verecundus Mącz, Cn; lascivus Mącz; impudicus, obscenus Modrz; incestus Cn (34) : Mozełz vzyć krotochwil y biełiad poczcíwych/ Lepszych niżli zá onych czásow niewstydlivych [...] gdyś się całą noc włoczył po vlicy RejWiz 44v; ktorzy [ludzie złóśliwi] áni Bogá/ áni Krolá/ áni łtárszego rołkazania dbáią/ ktorzy złóści niewyliczone/ rychłó włzem się iáwnie okażą: ábowiem oni wiodąc żywoth niewstydlivy ná włzytki ine złóści się vdáli BielKron 443v, 10v marg, 174, 272, 450v; Mącz 184d, 484d; A gdy tákim s poczcívemi białemigłowámi łiedzyeć przydzie/ vżywáią łow niewstydlivych GórnDworz N2; HistRzym 72v [2 r.]; KochMon 25; Bo ci nárułzáią poczcíwości/ ktorzi przed oczy ludzkie vkázuią łprofne máłowania/ ktorzi włzy niestydlivemi rozmowámi nápełniáią ModrzBaz 53; KochPs 78, 209 [2 r.]; áni w łowie/ áni w kinieniu/ áni w znáku/ áni w żadnym połtępku/ nikt po nim nigdy nic niewstydliviego niemogł. Skarżyw 459; iż tákie plotki niewstydlive piłząc/ wstydać się nieumie NiemObr 173; GrabowSet N2v, V3v; SkarKazSej 705a.

W połączeniu szeregowym (1): niech włzytkie igry będą wczciwe: niech nie będą wsteczne/ gámráckie/ błazeńkie/ á niewstydlive. ModrzBaz 11.

W przeciwstawieniu: »uczciwy ... niewstydlivy« (1): ModrzBaz 11 cf W połączeniu szeregowym.

W charakterystycznych połączeniach: niewstydlia(-y, -e) chęć, cudzołostwo, czasy, grzech, igry, kazirodztwo, krewkość, kus, obyczaj (2), pisanie, plotki, postępek (2), prosba, rozmowa, słowa (4), szaleństwo, śmiech, zachowanie, żywot.

Wyrażenia: »niewstydlia pożądlivość, żądość« [szyk 1:1] (1:1): Bo fię wftydáli ieden drugiemu oznaymić niewftydlivoey pożądlivości [concupiscentiam] [wey ktorą k niey mieli. *BibRadz Dan* 13/11; *BielKron* 156v.

»niewstydlive rzeczy, uczynki« [szyk 3:1] (3:1): á ná iey [bogini Flory] pámiątkę [práwowáli raz do roku kiedy vmárlá Florália a deflorando/ niewftydlive rzeczy [práwuiać iáwnie po vlicach ku iey chwale *BielKron* 24v; W obozye gdy leżeli/ iáwnne złości y niewftydlive vczynki tákież opilstwá lámi przełożeni czynili [...] w wánnach siedząc z nieuczćiwemi fię niewáftámi [!] oblápiáli iáwnie *BielKron* 398v; *KuczbKat* 320; *StryjKron* 145.

»niewstydlia w twarzą« = *bezwstydnie* (2): I wiąwłfy onego młodzięncá/ cáłowála go/ á nie wftydlia w twarzą [procaci vultu] ágodnie fię kniemu ma *Leop Prov* 7/13; *BudBib Prov* 7/13.

Szeregi: »gruby a niewstydlivy« (1): Archilochus Poetá [...] dla grubego á niewftydlivoego pińania od nich wygnan. *BielKron* 101.

»jawnny a niewstydlivy« (1): A ftąd co vrořło iuz káždy baczyć może/ iákie łotroftwá/ iákie iáwnne á niewftydlive cudzołostwá *RejAp* 171.

»nieuczciwy i niewstydlivy« (1): Auguřtin powieda/ iż tym zákazánim cudzołostwá wftyftkie rzeczy nieuczćiwe y niewftydlive są zákazáne *KuczbKat* 320.

»sprosny a niewstydlivy« (1): nálezyono Ianá Papieżá tego ftolcá niegodnego być dla iego [přofnych á nieftydlivych obyczáiw *BielKron* 174.

»szpetny i niewstydlivy« (1): ciáło od złey żądzey wolne/ dwa miało wielkie przywileie. přerwzy iřz na nim nic řzpetnego y niewftydlivoego być niemogło: bo we wftytkim duchowi y rozumowi powolne było *SkarŻyw* 260.

3. Taki, którego wstyd nie powstrzymuje przed ujawnianiem niesłusznych poglądów, przed występowaniem przeciw uznanym prawdom; bezczelny; zuchwały; impudens *Calep, Cn; immodestus Mącz; inverecundus Calep* (30) : *SeklWyzn* E; A iefli heretikow wielé/ niebyło tak niewftydlivych/ aby řmieli Teřtameⁿt pańki přelomić *MurzNT* 126; O niewftydlivy Mnichu Antykryřcie Rzymřki/ w ktoreyżeř fię tego řřkole náutyřł/ áby Bog [...] vćciwego małżeńtwá bronil y zákazał? *KrowObr* 235, 144, 154v, 166v; *Mącz* 228d; *SarnUzn* F5v; plotą ták wiele o łobie/ iż pochlebcá by nayniewftidliwřzy řromác fię muři. *GórnDworz* G6v; Ale řłuchay řrogiego dekretu Páńřkiego/ [...] ná tákie niewftydlive wymyřlácze řwiátá tego/ thák řwieckie iáko y duchowne *RejPos* 200v; O niewftydlivi bluzniercy Zwingliani/ iáko fię nietyło řzczerem słowom Chryřtuřowym [o obecnořci Ciała Bożego w Sakramencie]/ ále wftytkiego kořćiołá Bożego wyznániu y řtárożytnořci řpřeciwiácie. *SkarŻyw* 168, 318; bo kiedi was tak piekni potzet přednieiřzich řęnatorow zgodni będzie niebeda drudzi tak niebatzni y niewftidliwi aby wciřm vpornie pořtepowac mieli. *PapřUp* D3; Impudens. Qui nullo pudore ducitur, quem nihil pudet, inverecundus, perfrictae frontis. Ni wftidliwy [!]. *Calep* 514b; Wftytkie exemplarze/ Graeckie/ Láćińřkie/ Syryiřkie máiać to řłowo Chryřtuřá. A wřdy Budny z Czechowicem są ták niewftydlivi/ że to řłowo odrzucáia *WujNT* 603, 397; *KlonWor* 55.

niewstydlivy w czym (1): [Grzesznik jest] Chytry/ Pożyrącz domow niewinnych. Vporny/ W złości niewftydlivy. LubPs C3 marg.

W połączeniu szeregowym (1): LubPs C3 marg cf niewstydlivym w czym,

W charakterystycznych połączeniach: bałwochwalca niewstydlivy(-e), bluźnierz (bluźnierca) (4), dzieci, grzesznik, gwałtownik, heretyk, kinopa, lud(zie) (2), mnich (2), mszarcz, pochlebca (2), potwarca, wymyślacz.

Wyrażenie: bibl. »krol niewstydlivy« [w nawiązaniu do Dan 8/23: rex impudens facie] (1): mniemáiąc áby Chrístus/ ábo też y Piotr ten zamek Bábilońki budować y zálezic miał/ ná którym wsiadły ten Kroi niewftydlivy (iáko Dániel prorokował) lekce powazywfyz Bogá y Chrístufá: [...] wftytkie łobie podbił NiemObr 64.

Szeregi: »niewstydlivy i bezbożny (a. niezbożny)« [szyk 1:1] (2): CzechEp 84; Iż ia niehcę być ták niewftydlivym y niezbożnym/ ábych miał Brátá Iágełá z Krolestwá iego złupić StryjKron 562.

»niebogobojny i niewstydlivy« (1): Niebył nigdy tákowy żadny Dyoklecyanus [...] iákowi łá cí niebogobojny y niewftydlivy Mfzarze/ (marg) Pogáni nigdy ták niełromócili Pána Krystufá/ iákogo wftáwítznie łromocá Papieźnicy wemfzách łwoich. (-) KrowObr 177.

»sprosny, niewstydlivy« (1): Brón od potwarców łprofnych niewftydlivy: Którzy w łwym łercu zdráde tylko knuiá KochPs 204.

»zły, (a) niewstydlivy« (3): a fnać iest tak wiele zlich á niewftidliwych dzieci/ ze też nieiedno niecziniá wczáłności Rodzicom łwoym/ ale ie też wiganiaiá SeklKat H4; LubPs dd; KochPs 49.

»niewstydlivy i zuchwały« [szyk 1:1] (2): Niewiem łkad to X.K. o nas wie/ ábyłmy ták niewftydlivy/ y zuchwáli byli/ żebyłmy z zwierzchności łię wybijác [...] mieli. NiemObr 166; ReszPrz 72.

W przén (3) : IÁko śmie niewftydlivy vpor Heretycky/ fluby y chowánia pánieńłkiewy czyłtości/ y poświęczenie dziewictwá Chrystufowi/ zwác wymysły ludzkimi SkarŻyw 71; ReszPrz 72; PudłDydo B3.

4. Będący przejawem zuchwalstwa w ujawnianiu niesłusznych poglądów, występowania przeciw uznanym prawdom; impudens Modrz, Cn (43) : BibRadz II 39d marg; Cnota/ i przyłtoieńłtwo do káta łię tuli. A ich plac niewftydliva potwarz załtápiła KochSat B2; OrzQuin D; Toć wálze nie wftydlive wykręty/ ktorými hcęcie otrzymác/ áby on dawny Kościoł Mfzey łwiętey ofiárá nie zwáł. WujJud 236; tedy to iest wielce nie wftydliva śmiałóść ludzka/ twierdzić to żeby on ániol będąc Synem Bożym łtác łie miał człowiekiem CzechRozm 55v, 39, 44, 100, 137 [2 r.]; ModrzBaz 99; SkarJedn 94; Prze hárdá myłł/ á prze ich kłámłtwo niewftydliwé/ [...] Wyniłcz ie w gniewie łwoim KochPs 86; SkarŻyw 391; CzechEp 111, 216, 219, 417; NiemObr 153; PaprUp I4; GosłCast 61.

W połączeniu szeregowym (1): Naprzod tá pokułá iest myłł łprofna/ głupia/ niewftydliva/ bluźnierłka ná P. Bogá/ Mátkę Bożá/ Sákrámenty/ y łwięte Boże SkarŻyw 293.

W charakterystycznych połączeniach: niewstydlivy(-a, -e) fałsz, kłámłtwo (4), księgi, myłł, potwarz (4), prośba, rozmowa, śmiałóść (5), wszeteczenłtwo, wykręt (2), zuchwalłtwo, żarty.

Wyrażenie: bibl.: »twarcz niewstydliva« [w nawiązaniu do Dan 8/23: rex impudens facie Vulg; rex fortis facie PolAnt] [szyk 9:5] (14): I náłtánie Krol niewftydlivewy twarczy/ y będzie wtwierdzoná moc

iego/ ále nie w swych sílách/ á wzyftko będzie puftożył *KrowObr* 39; iż miał być niewftydliwey twarzy/ ábo ráczey mocney/ wedle textu/ co fię/ iáko do nie wftydliwości ták teź y do vporu/ y do zuchwálftwá/ do wżeteczeńftwá/ do bluźnierztwá y do potwarzy y zlorzeczeńftwá/ befpiecznie ścięgáć/ y ták twarz tę iego mocną/ z łow Dánielowych wykłádác może. *CzechEp* 382; A nie idzie pewnie o to przá/ iefli Papież przyznawa/ ábo nie/ tę zwierzchność: ále oto/ iefli ieft Antychriftem onym/ krolem/ twarzy niewftydliwey/ ábo nie. *CzechEp* 384, 49, 364 [3 r.], 382 *margin*, 383, 384 [3 r.], 400; Dániel Prorok opifuie Antychryftá być Krolem twarzy niewftydliwey *NiemObr* 166.

Szeregi: »niewstydlivy i niemílofierny« (1): Tákíe niewftydliwe y niemílofierne oyczyzny y mátki miłey obłupienie náftąpiło. *SkarKazSej* 705a.

»niepobożny a niewstydlivy« (1): y owfzem niepobożna to ieft á niewftydliwa śmiáłość twierdzić/ áby Apoftołowie Páńscy inákfze rzeczy piáć mieli/ inákfzych głósem żywym^m náuczác. *WujJudConf* 42v.

»niewstydlivy i nieprawdziwy« (1): iáko ty powiedałz/ niewftydliwą y nieprawdziwą potwarz *KrowObr* 219.

»sprosny a niewstydlivy« (1): gdyście fpowiedź świętá/ ktora z wielkim wftydem y z zálością przed Káplánem być ma/ iáko przed fámym P. Bogiem/ w rozmowy fpórne á niewftydliwe/ y w dífputacye obroćili. *WujJud* 84v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

W przen (3) : Gdy widział czárt iż mu fię pierwfy ftopień powiodł [...] fklonił fię do drugiego: y niewftydliwą páłczeká máctwá Bogu y zazdrość zádał *SkarŻyw* 261; Ktemu y to nie krzczy zádawać komu niewftydliwą twarz: á fámemu fię niewftydzić piáć tákíe plotki pletliwe *CzechEp* 406, 406.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (3) : Bene et naviter impudens, Bárzo niewftydliwy. *Mącz* 24b, 290c, 334c, 484d; Vnuerfchempt Niewftydliwy. Impudens. *Calag* 537b; Inverecundus. Impudens, totius verecundiae expers. Niewftitliwi [!] *Calep* 558b, [863]a, [1017]a.

Synonimy: 1., 2. *bezecny, nieobyczajny, niesromieźliwy, sprosny, sromotny, wszeteczny*; 3., 4. *bezpieczny, niepowściągliwy, zuchwały*.

Cf **BEZWSTYDLIWIY, NIESTYDLIWIY, WSTYDLIWIY**